

Sjönarnet *Sommen*

Sommen är det välbekanta namnet på en stor östgötsk sjö som med en mindre del sträcker sig in i Småland. I en av Vadstena klostrets jordeböcker möter belägget *ffran sooma* 1447? (Larsson 1971 s. 60). Namnet innehåller enligt Hellquist (1903–06 1 s. 565 f.) Ydremålets *somme* m. 'kärll som är för stort för sitt ändamål'. Han tillägger: »Nu kunde det visserligen synas sannolikt, att detta ord intet annat är än sjönarnet i öfverflyttad bemärkelse; men häremot talar mycket bestämt, att äfven no. har ett *sōme* m. 'massa' Ross.» Det norska ordet tillhör efter hans mening samma rot som fsv. *sam(p)na* 'samla'. Jfr Hellquist (1948 s. 1028).

Alf Torp (1919 s. 682) upptar ett *some* m. 'massa' med kommentaren »Vel av **sūme*, til suma.» (Se dens. s. 744 om verbet *suma* »samle i hast, gramse ihop»). I NO (10 sp. 878) ges i en artikel med uppslagsformen *some* m. betydelserna 'skick, sedvänja', 'heder, ära' och 'massa'. Ordet sammanförs där intressant nog med fvn. *sōmi* m. 'heder, ära'; jfr Torp (a.st.) som redovisar *some* 'heder' och *some* 'massa' i olika artiklar.

Jöran Sahlgren (1912–35 s. 21) är böjd att godta sammanställningen av *Sommen* med *somme* 'kärll som är för stort för sitt ändamål'. »Namnet passar ju bra för en sjö med Sommens branta ock höga stränder», framhåller han. Jfr om *Sommen* också Hallberg (1983 s. 113).

Enligt meddelande från forskningsarkivarien Eva Thelin (2022) föreligger i OSDs sex belägg för appellativet *somme* 'någonting stort, stort kärll' e.d. Samtliga härrör från bygderna kring sjön *Sommen* (jfr t.ex. Ålander 1932 s. 206). Tanken att detta ord kan ha uppkommit genom sekundär, appellativisk användning av hydronymen ter sig rätt naturlig. Här kan anmärkas att det lågtyska ordet *rien* 'vattendrag' har antagits vara en appellativiserad form av det välbekanta flodnamnet *Rhen* (DGNB s. 436; se Strandberg 1988 s. 32 not 83 för ett antal ytterligare hänvisningar). Som mycket osäker ter sig möjligheten att den angivna betydelsen 'kärll som är för stort för sitt ändamål' har uppstått genom semantisk inverkan från sjönarnet på ett appellativ **some* med annan innebörd, och samma osäkerhet vidlåder möjligheten att ett i *Sommen* ingående, kärllbetecknande appellativ *somme* har hållit sig kvar i ordförrådet just kring sjön med stöd av dennas namn.

I SOL (s. 297) sägs utan förbehåll att *Sommen* är bildat till »ett i bygden brukat ord *somme*, avseende ett kärll som är för stort för sitt ändamål». Ingen kritik skall riktas mot detta ställningstagande. Diskussionen kring *Sommen* förtjänar dock en fortsättning. Att man påträffat ett norskt *some* med betydelsen 'massa' bevisar inte att det i forntidens bygder kring *Sommen* funnits ett **some* m. som använts om kärll. Denna sjö kan förvisso ha fått sitt namn redan i förgermansk tid, något som öppnar vida etymologiska perspektiv. Hydronymen skulle t.ex. kunna återgå på ett fornspråkligt **Suhm-* (jfr Hellquist 1948 s. 1113 s.v. *suga*, Pokorny 1959 s. 912 f. och i övrigt t.ex. OGB 14:1 s. XIX f., OGB 14:2 s. 27 f. om *Soten* och *Sotenäs*) eller etymologiskt sammanhånga med no. *some* 'massa' utan att närmast vara utgången från ett kärllbetecknande **some* m. (jfr Hellquist 1948 s. 885, 1152 f., Pokorny 1959 s. 902 ff.).

Källor och litteratur

- DGNB = Greule, Albrecht, 2014: Deutsches Gewässernamenbuch. Etymologie der Gewässernamen und der dazugehörigen Gebiets-, Siedlungs- und Flurnamen. Unter Mitarbeit von Sabine Hackl-Rößler. Berlin–Boston.
- Hallberg, Göran, 1983: Ortnamn i Småland. Stockholm.
- Hellquist, Elof, 1903–06: Studier öfver de svenska sjönamnen, deras härledning och historia [1–6]. Stockholm. (SvLm 20:1–6.)
- 1948: Svensk etymologisk ordbok. 3 uppl. Lund.
- Larsson, Anna, 1971: Vadstena klostets två äldsta jordeböcker. Med inledning och språklig kommentar utg. av Anna Larsson. Stockholm. (Samlingar utg. av Svenska fornskrift-sällskapet. Ser. 1. Svenska skrifter 72.)
- Pokorny, Julius, 1959: Indogermanisches etymologisches Wörterbuch 1. Bern–München.
- Sahlgren, Jöran, 1912–35: Skagershults sockens naturnamn. Vatten ock vattendrag. Stockholm. (SvLm B 32.)
- Strandberg, Svante, 1988: Kontinentalgermanische Hydronymie aus nordischer Sicht. I: Probleme der Namenbildung. Rekonstruktion von Eigennamen und der ihnen zugrundeliegenden Appellative. Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 1.–4. September 1986. Hrsg. von Thorsten Andersson. Uppsala. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica 18.) S. 17–57.
- Thelin, Eva, 2022: e-brev om *somme* i OSDs till Svante Strandberg 7 april 2022.
- Torp, Alf, 1919: Nynorsk etymologisk ordbok. Kristiania.
- Ålander, A. T., 1932: Konsonanterna i Östergötlands folkmål. Ljudhistorisk och dialektgeografisk översikt 1. Uppsala.

Svante Strandberg